

1942, august 27. List adresovaný Salymu Mayerovi, v ktorom G. Fleischmannová vyjadruje prosbu o čo najrýchlejší prísun finančných prostriedkov pre nemeckého poradcu D. Wislicenyho, pre deportovaných slovenských židov, ako aj prevádzku pracovných táborov na Slovensku. Podáva obsírnú správu o činnosti pracovných táborov.

Veľavážený pán Mayer!

Srdечná vďaka za Váš list zo 16.7. t.r.; teším sa, že o Vás po dlhom čase počujem a chcem iba dúfať, že sa v každom ohľade cítite dobre. Všetko pekné a dobré do budúcnosti!

Z priloženého listu vidíte, ako sa tu medzitým vyvíjala situácia a že my sme teraz práve dosiahli takpovediac kulminálny bod. Som pevne presvedčená, že urobíte všetko, aby ste čo najrýchlejšie pomohli. Vzhľadom na to, že každá minúta prietahov by mohla zmariť nádej na záchranu životov, prosím Vás čo najsnažnejšie, aby ste zdolali všetky technické ťažkosti a s nimi spojené komplikácie tak, aby pomoc prišla ešte včas. Príslovie Kto rýchlo dáva, dvakrát dáva tu platí dvojnásobne, lebo iba okamžitá pomoc má zmysel a účel. Som si istá, že budete mať pre moju žiadosť maximálne porozumenie a ďakujem Vám čo najsrdečnejšie v mene svojom, ako aj v mene našej pospolitosti.

Pokiaľ ide o Vašu otázku, či sme niečo dostali od pána Thelina, neviem, či ide o dar 500,- sfrs, ktorý sme dostali minulý týždeň prostredníctvom Národnej banky od Medzinárodnej detskej pomoci v Ženeve.

Opakujúc znova svoju prosbu o čo najrýchlejšiu realizáciu Vašich pomocných opatrení, ďakujem Vám, veľavážený pán Mayer, mnohokrát a zostávam s prejavom osobitnej úcty

Vaša

G.

Od poslednej informácie, ktorú doručil kuriér, sa udialo toto:

V dôsledku našich vytrvalých rokovaní tak s Wilhelmom⁴⁸, ako aj s Josefom⁴⁹, nebol už štvrtý týždeň dodaný žiaden tovar.⁵⁰ Údajne boli vzatí Chawerim⁵¹, ale majú vraj predbežne prísť iba do zberných táborov. Nie je možné opísať, ako ďaleko je rozvetvená naša práca a ja myslím, že môžem tvrdiť, že sa radíme tak o Wilhelmovi a jeho bratoch,⁵² ako aj o Josefovi a jeho rodinou.⁵³ Okolnosť, že teraz nastala štvortýždňová pauza v dodávkach tovarov, možno vysvetliť iba tým, že naša práca sa úspešne rozprúdila.

Navonok však obraz teraz vyzerá takto:

Wilhelm dodržiava svoj sľub⁵⁴ a v súlade s dohodou ho nezaujímá, či je jeho šéf spokojný s dodávkou. V dôsledku toho vznikla platforma, ktorú sme spomenuli v našom poslednom liste. Je nesporne zistené, že W. nie je podriadený jeho tunajším obchodným partnerom⁵⁵ a tento rezort jeho okruhu pôsobenia je naďalej prenechaný jemu. Avšak W. tu má niekoľko príslušníkov, ktorí nie sú celkom uzrozmenejší s jeho obchodným konaním a chceli ho tiež obžalovať u jeho najvyššieho šéfa.⁵⁶ Momentálne W. tak ako doteraz zostáva v tejto otázke samostatným činiteľom; len v odborných časopisoch tunajších obchodných priateľov možno konštatovať veľmi často tón výčitky a obžaloby, keď aj nie proti W., o to viac však proti jeho chránencom. Títo jeho obchodní partneri sa spojili s jedným Josefovým

⁴⁸ S nemeckým poradcom Wislicenyom. Fleischmannová ho v ďalšom texte menuje aj ako Willy.

⁴⁹ S niektorými členmi slovenskej vlády, s predstaviteľmi niektorých ministerstiev (ministerstvo vnútra, ministerstvo dopravy a verejných prác), ktoré boli zodpovedné za organizovanie deportácií.

⁵⁰ Už štvrtý týždeň nebol zo Slovenska vypravený žiadny transport. Posledný transport pred prerušením deportácií odišiel 31. júla 1942 zo Žiliny do Osvienčimu. Aj napriek tomu, že Wisliceny začal vyjednávať s Pracovnou skupinou o možnosti zastavenia deportácií, v auguste predložil V. Tukovi aj A. Machovi svoje návrhy na ďalšie riešenie židovskej otázky a na vysídlenie Židov zo Slovenska. Opieral sa o tvrdenie, že na Slovensku už neexistujú hospodársky dôležití Židia a zároveň navrhol revidovať rozličné výnimky. Židom, ktorí ich vlastní, navrhol výnimky odobrať a vysídliť na konkrétne miesta. Pozri: SNA, fond Ministerstva vnútra, kr. 703. V čase, keď Fleischmannová písala tento list, prezident J. Tiso v prejave na dožinkových slávnostiach v Holiči Židov označil za odvekého nepriateľa a slovenský národ nabádal k tomu, aby sa Židov zbavil. Pozri: Slovák - pondelok, r. 4, 1942, č. 30, s. 1. Na správnej ceste (1. časť) a Slovák, r. 24, 1942, č. 186, s. 1, ...

⁵¹ Priatelia, ale aj druhovia v práci.

⁵² V zmysle: s Wislicenyho spolupracovníkmi, s jeho nadriadenými.

⁵³ S tými, ktorí sú na Slovensku zodpovední za deportácie.

⁵⁴ Wisliceny podľa dohovoru s členmi Pracovnej dohody prisľúbil, že ak obdrží finančný obnos 50 000 dotárov bude na najvyšších nemeckých miestach intervenovať za zastavenie deportácií Židov zo Slovenska. Prvú polovicu sumy žiadal predložiť okamžite, zvyšok po 6 týždňoch. Hoci Fleischmannová sa všemožne usilovala peniaze získať, Wisliceny svoj sľub prakticky nedodržiaval. Pozri: Hradská, K.: c.d., s. 42 a n.

⁵⁵ Pred obchodnými partnermi treba chápať aj Ústredný hospodársky úrad (ÚHÚ), ktorý v osobe jeho vedúceho Augustína Morávka mal pod kontrolou celý arizačný proces. Wisliceny po príchode na Slovensko pôsobil najskôr na ÚHÚ ako poradca pre arizáciu židovského majetku.

⁵⁶ Na pasivitu Wislicenyho sa v súvislosti s nedostatočným presadzovaním záujmov nemeckej menšiny na Slovensku sťažoval priamo u H. Himmlera, vodca nemeckej národnostnej skupiny F. Karmasin. In: Kováč, D.: Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871-1945). Bratislava: 1991, s. 174-175, ako aj ŠOBA, TK XV 347/48, s. 33.

bratom a uskutočňujú spoločne túto taktiku; naproti tomu celá Josefová rodina s výnimkou jedného horeuvedeného, sa usiluje o Ellu a jej rodinu.

Veľmi dôležitý rozhovor mala Ella v týchto dňoch u šéfa pre odbavovanie väzňov,⁵⁷ ktorý má v týchto otázkach takmer rozhodujúce slovo. Tento rozhovor ukázal veľmi nádejné vyhliačky; je možné nejakým spôsobom predsa len celú vec úspešne zakončiť. Pri všetkých týchto poradách je rozhodujúcim faktorom to, že dohody, urobené s Wilhelmom a s Josefom, sa aj naozaj dodržiavajú. A teraz chceme o tejto otázke informovať detailne:

Vec: Wilhelm

Podľa nášho názoru W. nie je človekom porušujúcim zmluvy; jeho postoj je jasný, pevný, tvrdý a nezlomný. Raz daný sľub nemožno zmeniť. Prvá splátka 25 000 USD⁵⁸ je už 10 dní splatná a musíme dodržať svoj sľub, ak z toho nemá vzniknúť neopísateľná katastrofa.⁵⁹ On koniec koncov nemusí urobiť nič iné, než zmeniť svoju nezainteresovanosť na zainteresovanie a to pri terajšej veľmi vyostrenej situácii stačí dokonale na to, aby to privodilo nešťastie. Druhú splátku bude možné rozdeliť, približne až k 1.10. t.r. Partner, ktorý s ním rokuje, je bystrý, pružný a veľmi pohotový⁶⁰, ale pri tom veľkom odstupe má pružnosť svoje hranice. Zjednať sa, to sa v tejto veci nedá, s tým sa musíme zmieriť.

Vzhľadom na to, že pracovné penzum má W. až do októbra spínené, je pravdepodobné, že ho jeho šéf pošle niekde inde, pravdepodobne do Atén alebo do Sofie⁶¹. Podľa jeho informácie chce sa o rodinu Elly starať aj naďalej, ak si podrží aj tento rajón. Teraz záleží na tom, aby Ella, Leo a ich deti tu mohli zostať až do októbra, resp. nebudú nútení odísť do Poľska, pretože do októbra musí byť táto otázka absolútne vyjasnená, t.j. buď sa podarí náš plán uskutočniť, alebo sa problém k tomuto termínu vyrieši tak, ako v prípade už 60 tisíc. Na problém Wilhelm sa musíte pozerať z tohto hľadiska.

⁵⁷ Ide o vedúceho 14., tzv. židovského oddelenia na ministerstve vnútra A. Vaľka, ktorý bol v tomto období veľmi aktívny. Iniciatíve pripravoval transporty, rozhodoval, kto bude do transportu zaradený a kto eventuálne nie. Bol v stálom kontakte a vysokopostavenými pracovníkmi Ústredne Židov. Pracovná skupina ho zaradila do zoznamu „spolupracovníkov na ekonomickom základe“ – aj napriek tomu, že ho podplácali, naďalej klamal, vydieral i sľuboval. Často sa však označoval za záchrancu židov. Neskôr preferoval stopercentné riešenie židovskej otázky, t. j. chcel vysťahovať všetkých židov, čo však bolo v rozpore so zákonom č. 68/1942 Sl. z. z. 15. mája 1942 o vysťahovaní židov z územia Slovenska.

⁵⁸ Ide o polovicu zo sľúbenej sumy pre Wislicenyho.

⁵⁹ V prípade, že by nebola Wislicenyemu vyplatená celá suma, nemecký poradca pohrozil, že deportácie budú obnovené.

⁶⁰ Ide o Karola Hochberga, člena Ústredne Židov. vedúceho oddelenia pre zvláštne úlohy, s ktorým Wisliceny udržiaval kontakty a získaval od neho informácie o slovenskej židovskej komunite. Pracovná skupina ho v polovici júla 1942 poverila nadviazať kontakt s Wislicenyom s cieľom navrhnuť mu „spoluprácu“ v prípade, že sa mu podarí zabrániť ďalším deportáciám zo Slovenska. In: Fairan, G.: The Working Group, c. d., s. 170.

⁶¹ Na základe rozhodnutia Adolfa Eichmanna bol Wisliceny v januári 1943 presunutý do Grécka, kde mal zrealizovať deportácie gréckych a macedónskych židov. Zaujímavé je, že o Wislicenyho odchode z Bratislavy Fleischmannová informuje už v auguste 1942. Je reálny predpoklad, že Fleischmannová o tejto skutočnosti informoval sám Wisliceny.

Vec: Josef

Mysleli sme a dúfali, že bude možné Josefa a jeho rodinu riešiť bez toho, že by sme požiadali Natana⁶² alebo Stefana,⁶³ ale rovnako ako Wilhelm, ani oni nedôverujú Josefovi⁶⁴ a dokonale sa prispôbili knihám Nathana⁶⁵ alebo Stefana⁶⁶. To, samozrejme, prácu nesmierne komplikuje, musíme však, žiaľ, s tým rátať, pretože nám už bolo toto želanie veľmi jasne dané najavo. Z istého hľadiska je pre nás tento postoj veľmi cenný, ale v užšom zmysle pre nás znamená väčšie starosti. Radili sme sa so všetkými členmi rodiny⁶⁷, ktorí majú rozhodujúce slovo a tiež príslušné platby sú už zmeškané.

Som si vedomá toho, že boli dané prísľuby, ktorých nezmerateľný dosah snáď neskôr nebudem schopná pochopiť, ale v tejto nevýslovnej núdzi a pri vôli za každú cenu pomôcť, treba sa odhodlať k činom, ktoré sú v normálnej atmosfére nepochopiteľné. V našich rokovaníach sme práve v tomto ohľade zašli nesmierne ďaleko, našli sme tu nielen priateľov, ale niekedy aj spolupracovníkov, ktorí by sa nám snažili pomôcť. Napriek tomu aj tu jestvuje zásada Kadmonu⁶⁸ a naši partneri nástoja na čo najrýchlejšom splnení daných sľubov. Teraz však bude možné zvládnuť túto vec pružnejšie, lebo netreba veľké obete prinášať naraz, ale po uplynutí mesiaca mieru treba odvieť mesačnú rentu.⁶⁹

⁶² Nathana Schwalba, resp. Švajčiarsko.

⁶³ Spojené štáty americké. Stefan bol kód pre Američanov, podľa amerického sionistu Stephena Wiseho.

⁶⁴ V izraelskom archíve Yad Vashem v dokumentoch Salyho Mayera v oddelení JDC Administration v prílohe C (Appendix C) sú uverejnené niektoré kódy a spojenia. V nich pod označením Josef je uvedené spojenie: Slovenské autority. Z kontextu korešpondencie možno dedukovať, že ide o tých slovenských činiteľov, ktorí mali priamy podiel na deportáciách židov.

⁶⁵ Švajčiarskym frankom.

⁶⁶ Americkým dolárom.

⁶⁷ So všetkými členmi Pracovnej skupiny.

⁶⁸ Podľa kódov a spojení (pozri pozn. 64) slovo Kadmon označuje východné Slovensko. Ak neberieme do úvahy zmienené kódy a využijeme preklad z hebrejčiny, tak týmto termínom možno označiť prvoradé finančné záväzky, predávok, zálohu určenú na plynlý chod akcie.

⁶⁹ Pod mesiacom mieru sa rozumie čas, kedy by mal Wisliceny dostať druhú časť splátky za to, že zo Slovenska bešli žiadne transporty.

Vec: Pracovné tábory

Z dvoch priložených expozé vidíte, že sme v tomto ohľade postúpili už dosť ďaleko. Expozé I. sme už poslali páňovi Blumovi⁷⁰, ktorý sa však doteraz nevyjadril, resp. dúfame, že jeho odpoveď obdržíme v týchto dňoch. Expozé II. bolo odovzdané ministerstvu vnútra ako výsledok návštevy u šéfa oddelenia pre väzňov, ktorý ho prevzal s tým, že našu záležitosť odporúčaním postúpi svojmu najvyššiemu nadriadenému.⁷¹

Ak najvyššie miesta tento plán schvália, udrela by tým pre nás rozhodujúca hodina, lebo práve tento jeho šéf je tým činiteľom, ktorý si praje 100 % splnenie programu.

Prosím Vás preto, aby ste práve tomuto problému venovali svoju najväčšiu pozornosť, treba totiž za každých okolností náš plán realizovať; lebo iba vtedy, keď Josefov Klal bude uspokojený, možno urobiť a vybudovať všetko ostatné. Ak Bože chráň dôjde v tejto veci k prieťahom, znemožníme si prístup ku kompetentným činiteľom. Ani ja, ani moji spolupracovníci sme sa nikdy neviazali na zásadu „na deň a na osobu“, alebo na princíp výstavby alebo zriadenia táborov. Nechávame na Vás, ktorý princíp považujete za správnejší, v každom prípade by sa to malo urobiť tak, že budú k dispozícii voľné devízy Národnej banky a protihodnota by dostala – v našej mene – ústredňa⁷²; s týmito prostriedkami sa potom vybudujú a zariadia pracovné tábory a ešte sa podporí židovská nemocnica a starobinec. Keď už teraz máme zásadný prísľub, že do pracovných táborov bude zaradených 5 000 priateľov, znamená to riešenie práve pre tie kategórie, ktoré prichádzajú do úvahy ako najbližší väzni. Necháme na Vás, ktorý návrh považujete za vhodnejšie riešenie:

1. Na základe nášho návrhu, že bude poskytnutá subvencia zahraničného výboru pre pomoc a to na osobu a na deň. Vzhľadom na to, že životné minimum v táboroch činí v našej mene 10-, museli by sme poskytnúť najmenej 1 Nathan⁷³ na osobu a deň.

2. Ak prijmete návrh predložený v expozé, tento obnos bude prerášaný na Nathany a rozdelený na mesačné dávky.

Samozrejme, musíte vždy vo svojej funkcii darcu zdôrazňovať, že subvencie sa budú poskytovať iba potiaľ, pokiaľ jestvuje bezpečnosť týchto ľudí. Do úvahy by prichádzala aj možnosť, že sa z oboch návrhov urobí syntéza, t. j. na základe návrhu 2. sa zvolí zásada „na

⁷⁰ Jozef Blum, reprezentant Jointu v Budapešti, blízky spolupracovník G. Fleischmannovej ešte z čias jeho pôsobenia na Slovensku. Po jeho odchode z Bratislavy do Budapešti Fleischmannová prostredníctvom neho nadviazala spojenie so Salý Mayerom.

⁷¹ Myslí tým A. Macha, ktorý bol ministrom vnútra. Do jeho kompetencie spadalo 14., tzv. židovské oddelenie, na čele ktorého stál A. Valek.

⁷² Ústredňa židov.

⁷³ Jeden švajčiarsky frank.

osobu a deň". So všetkým dôrazom ešte raz podčiarkujem, že voči pracovným táborm treba za všetkých okolností prístupovať s porozumením a to tak rýchlo, ako je to možné.

Dúfame, že v najbližších dňoch budeme mať zase nejakého kuriéra, ktorému potom láskavo odovzdajte Vašu konkrétnu odpoveď, lebo dnešný kuriér sa k nám nevráti.

Pri tejto príležitosti by som ešte rada poznamenala, že ma príslušné úrady⁷⁴ oficiálne oprávniili na to, aby som viedla zahraničnú prácu, čo sa vzťahuje predovšetkým na pracovné tábory. Už z toho vidíte, aký význam sa tejto záležitosti priznáva. Preto Vám v tejto súvislosti aj oficiálne napíšem a prosím, aby ste mi potom láskavo aj v zodpovedajúcej forme poštou odpovedali. V nijakom prípade sa, prosím, nespoliehajte na poštové vybavovanie, ale – prosím Vás – konajte okamžite, pretože očakávame s najvyššou netrepezlivosťou Vaše súhlasné rozhodnutie.

Vo Vašom poslednom liste ste nás požiadať o návrh rozpočtu. Ani dnes Vám však nemôžem ponúknuť detailný návrh. Spôsob, účelnosť, formu a rozsah môžeme len my tu rozhodnúť a každé rozhodnutie musí byť urobené ihneď, ak sa to celé nemá prevrátiť na svoj opak. Žiaľ, nemôžeme sa najprv poradiť a predovšetkým nemôžeme čakať. Prosím, dôverujte nám! Ja nekonám autokraticky, ale mám výborných spolupracovníkov, ktorí sa statočne a neochvejne usilujú napriek všetkým nebezpečenstvám konať túto závažnú prácu. Pociťujú, rovnako ako ja, zodpovednosť nielen voči našim tunajším priateľom, ale aj voči Vám, lebo vieme, že ak vytvoríme podmienky na záchranu 20 Alafim⁷⁵, treba za to poďakovať predovšetkým Vám.

Je preto nesmierne ťažké zostaviť pevný rozpočet. Vieme, že Vy nemôžete urobiť všetko; my sami, ktorí sme sa až do krajnosti rozdali, chceme dať ten väčší diel. Smrteľný strach tisícov nám dáva silu a odvahu urobiť z nemožného možné a prosíme Vás, aby ste s Vašou pomocou stáli pri nás. Sme presvedčení o tom, že dáte bez výhrad svoju časť.

Podľa Vášho želania sa chceme zamerať iba na Natana:

Preto ako najbližšie pre Wilhelma potrebujeme:

100 Alafim Nathans⁷⁶

a mesačne pre Josefa

10 Alafim Nathans⁷⁶

Rozpočet pre pracovný tábor podľa predošlého návrhu.

⁷⁴ Ústredňa Židov Fleischmannová poverila udržiavaním kontaktu s Jointom, resp. S. Mayerom s cieľom získať finančné prostriedky na chod pracovných táborov.

⁷⁵ 20 000 (Židov).

⁷⁶ 100 000 švajčiarskych frankov.

⁷⁷ 10 000 švajčiarskych frankov.

Dúfame, že pomôžu aj naši priatelia v Blumovom bydlisku.⁷⁷ Chvála Bohu, tí môžu ešte dýchať a mali by to urobiť. Spojenými silami to už nejako musíme dokázať, aby sme mohli zvládnuť osud.

Pomoc pre Plitím⁷⁸

Predkladám niekoľko listov. Myslím, že je zbytočné niečo tu dodať. Je na zblázenie, keď človek uváži, že to masové umieranie neprestajne pokračuje. Správy, ktoré sme prostredníctvom kuriérov minulý týždeň dostali, sú v dejinách čosi ojedinelé. Sotva verím, že z našich priateľov ešte niekoho nikedy uvidíme.

Ďakujem Vám čo najvrchnejšie za správu, že ste poslali šaty, lieky a zásielky potravín, avšak doteraz som od Židovskej sociálnej svojpomoci nedostala nijaké potvrdenie. Bolo by treba, keby som aj ja oficiálne dostala list o tom, kto je darcom, nakoľko by som, s odvolaním sa na to, napísala na ŽSS⁷⁹, či tieto vecné dary aj skutočne došli. Vzhľadom na to, že niet nijakej korešpondencie a ja môžem na ŽSS písať iba oficiálne, mala by som sa môcť obrátiť na výbor alebo osoby, ktoré sú uvádzané ako darcovia. Ak by ste medzitým dostali potvrdenie došlých darov, prosím o Vašu správu. Ako vidíte z priloženého listu, počas jedného roku zomrelo z 1200 viedenských Chawerov stredného veku 800 na hladové epidémie. Tento list sa vzťahuje na ľudí, ktorí boli v krajine už pred niekoľkými mesiacmi a odvtedy sa všetko mnohokrát zhoršilo. Po tomto opísaní situácie bude pochopiteľné, keď povieme: „Musíme pomáhať, dej sa čo dej!“ **A MY MÔŽEME POMÔČŤ!** môžeme pomôcť!

Za jeden Nathan tu dostávame pätnásť Josefov⁸⁰ a za pätnásť Josefov dostanú naši ľudia tam, prirodzene, nie prostredníctvom Bertholda,⁸¹ osem až desať zlotých.

Vyskúšali sme už rozličné cesty a zapojili sme rozličných kuriérov. Sú drahšie cesty a lacnejšie cesty. Použili sme všetky a z vlastných prostriedkov sme tam už dostali 300 Alafim Josefs.⁸² Ale nemôžeme ísť ďalej a tým menej nemôžeme zostať stáť, pretože náš život by tu bol zbytočný a bez zmyslu, keby sme nemohli pomôcť našim nešťastným priateľom. Vec je teraz dobre organizovaná. V každom nám známom nieste deportácie sú vymenovaní niekoľkí osobitní ľudia, ktorí tam boli deportovaní odtiaľto; podľa prípadu dostávajú nejaký obnos na rozdeľovanie. Títo ľudia, ktorí požívajú našu dôveru, nám potom

⁷⁷ V Budapešti.

⁷⁸ Pre deportovaných, pre väzňov.

⁷⁹ Na Židovskú sociálnu svojpomoc v Krakove.

⁸⁰ Za jeden švajčiarsky frank dostávame 15 korún.

⁸¹ Oficiálneho kurzu v banke.

⁸² 300 000 korún.

sprostredkujú potvrdenia príjemcov a to opatrené vlastnoručným podpisom. Samozrejme, organizácia je ešte len v začiatkoch a treba ju vybudovať. Keď budeme mať prostriedky, dokážeme veľa.

60 tisíc odišlo! 12 zlotých je cena za 1 kilogram chleba! Prosím, rozhodnite sami, akú subvenciu na to chcete zaručiť.

Hawarah⁸³

Len čo nám oznámite, akou veľkou sumou Nathans môžeme disponovať, urobíme Hawarah. Pre Vašu informovanosť Vám oznamujeme, že za jeden Nathan dostávame chamischa assar Keter,⁸⁴ čo je veľmi výhodné. Pokiaľ ide o príslušnú odpoveď, nemôžeme čakať na kuriéra a preto prosím o láskavé telefonické oznámenie, aby sme ihneď mohli zariadiť potrebné. Očakávam preto bezpodmienečne Vaše okamžité stanovisko.

Rekapitulácia

Počet Židov pred vysídlením.....88 000

K 1.8. t.r. vysídlených.....60 000

V dôsledku našich začatých rokovaní⁸⁵ neodišiel odvtedy nijaký transport, napriek tomu sa v zberných táboroch nachádza asi 2 000 priateľov. Podľa uznesenia ministerskej rady zo začiatku augusta mali by byť k 15. septembru t.r. vysídlení všetci Židia a to aj tí, ktorí patria do chránenej kategórie (podľa Codexu⁸⁶ pokrstení, zmiešané manželstvá, lekári, lekárnici, inžinieri a takí, ktorí sú v podnikoch dôležitých pre vojnu.)

Ako je zo správy zrejmé, existuje oprávnená nádej, že deportácie môžu byť zastavené, keď sa naše návrhy ihneď uskutočnia. Či bude tomu možné zabrániť, teda deportácie celkom zastaviť, nie je momentálne možné zistiť, avšak asi na 80 % možno predpokladať, že sa náš plán uskutoční.

Okamžitý program

Splniť podľa nášho návrhu želania Wilhelma a Josefa

Pracovné tábory. K tomuto bodu musím opätovne zdôrazniť, že tu za nijakých okolností nesmie dôjsť k prietiahom, v opačnom prípade by naša práca stratila zmysel a účel.

Uzatváram svoju dnešnú správu s pevným presvedčením, že urobíte všetko, aby sa uskutočnili žiadosti, ktoré sú samy o sebe absurdné. Viem, že náš tunajší osud nie je osudom

⁸³ Finančný transfer.

⁸⁴ Ako pozn. 80.

⁸⁵ Ide o rokovania s nemeckým poradcom Wislicenym o spomalení, resp. zastavení deportácií zo Slovenska.

⁸⁶ Ide o vládne nariadenie 198/1942 Sl. z.o právnom postavení Židov, prijaté 9. septembra 1941. Toto nariadenie vstúpilo do povedomia ako Židovský kódex.

jednotlivca, sme iba kvapkou v nekonečne veľkom mori slz. Židia tejto krajiny vykonali od roku 1933, keď sa začala naša veľká tragédia,⁸⁷ veľmi veľa pre tých, ktorí sa na nás obrátili o pomoc v čase, keď sme ešte mohli pomáhať iným. Doteraz obetovalo život 60 tisíc a ja teraz prosím: zachráňte tunajší zvyšok tejto pospolitosti. Poznám Vašu ochotu pomôcť a viem, že je Vaším životným programom zmierňovať utrpenie ľahko skúšaných bratov vo viere. Som si istá, že to urobíte aj v tomto prípade.

Expozé I.

O židovských pracovných táborech na Slovensku

Zásadná konštruktívna úloha, ktorú musí židovstvo na Slovensku splniť, spočíva v systematickom dobudovaní existujúcich židovských pracovných táborov v Seredí, Novákoch a vo Vyhniach.

Toto dobudovanie zahŕňa:

1. Stavebno-technickú stránku, dostavbu už jestvujúcich a vytváranie ďalších ubytovacích možností;
2. Dostavbu už jestvujúcich a zriadenie nových dielní;
3. Vybavenie dielní nástrojmi a strojmi;
4. Podľa možností zaobstarávanie surovín a materiálov, potrebných na spracovanie, ktoré v tuzemsku nemožno zadovážiť.

Súčasná situácia v táborech:

Do pracovných táborov sústredili práceschopných kvalifikovaných i nekvalifikovaných pracovníkov s ich rodinnými príslušníkmi, čo sú nielen žena a deti, ale aj rodičia, svokrovci, starí rodičia a dokonca aj súrodenci; takto sa podarilo zachovať jednotu rodín. (Zdôrazňujem to preto, lebo inakšie vo voľnom hospodárskom živote bolo možné dosiahnuť dokonca ochranu rodičov iba na základe osobitného rozhodnutia príslušného ministerstva a to v iba celkom ojedinelých prípadoch.)

⁸⁷ Koncom januára 1933 sa Adolf Hitler stal ríšskym kancelárom. Jeho plán zbavenia sa nemeckých židov, opísaný v knihe *Mein Kampf* (1925), sa okamžite začal uvádzať do praxe. Nemeckí židia boli pripravení o štátne občianstvo, vylúčení zo štátnej služby, z rozličných povolání, ako aj z intelektuálneho a umeleckého života. Sloveňskí židia na túto skutočnosť reagovali protestným vyhlásením z 15. mája 1933, keď vyzvali na bojkot všetkého, čo pochádza z Nemecka.

Obyvatelia táborov sú umiestnení v ubikáciách (sčasti pevných, sčasti drevených stavbách), ktoré upravili či nanovo postavili prvé skupiny robotníkov a odborných pracovníkov pod vedením a financovaním Ústredne Židov.

Život a práca v táboroch sú organizované na kolektívnej báze, pričom treba poznamenať, že bezprostredné vedenie a správa jednotlivých táborov...[nečitateľný text]...aj pre zvyšok slovenskej židovskej pospolitosti.

Prí súčasnóm systéme medzištátnych clearingových a kompenzačných obchodov znamená podpora pre slovenský hospodársky život prísun voľných devíz a navyše kapitál na zriaďovanie a dobudovanie židovských pracovných táborov.

Z tejto druhoradej funkcie podpory vyplýva aj veľký význam podpôr pre slovenských židov.

Slovenská židovská pospolitosť si je dobre vedomá toho, že aj ďalšie zotrvanie v tomto štáte znamená toto: zapojiť sa do produktívnej práce, odstrániť posledné prvky doterajšieho hospodárskeho a sociálneho rozvrstvenia židov, pokiaľ to pripúšťajú záujmy štátu a hospodárskeho života.

Uvažuje sa o takomto riešení: židov, bez ktorých sa v hospodárskom živote možno zaobísť zaradia do židovských pracovných táborov. Základy sú tu už položené. Sereď, Nováky a Vyhne už fungujú ako produktívne pracovné strediská a vývoj je v každom ohľade uspokojivý. Tieto pracovné tábory treba budovať a dobudovať, pričom zahraničná podpora príde vhod. Nemáme v úmysle použiť túto podporu na poskytovanie neproduktívnej individuálnej sociálnej pomoci, ale chceme takto získanými prostriedkami vybudovať také výrobné strediská, v ktorých každý jednotlivec poctivou prácou vydržiava sám seba a svoju rodinu, a z ktorého má úžitok celé hospodárstvo štátu.

Časť podpory by sa mala vyčerpať na udržiavanie sociálnych zariadení (židovské nemocnice v Sereďi a pod.), najmä v táboroch samotných.

Na základe týchto úvah predkladáme so súhlasom príslušných činiteľov zahraničným sociálnym organizáciám tento návrh:

Ústredňa židov žiada švajčiarske židovské sociálne organizácie, aby slovenským židom, ktorí sa nachádzajú na Slovensku a sú sústredovaní v židovských pracovných táboroch, poskytli pomoc v takej výške, ktorá zodpovedá počtu a potrebám obyvateľov táborov, a to tak, že tieto organizácie poukážu zodpovedajúci obnos v pravidelných termínoch Slovenskej národnej banky vo voľných devízach a Slovenská národná banka vyplatí ich protihodnotu k priamej dispozícii Ústrední židov. Ústredňa židov použije tieto obnosy na

výstavbu a dobudovanie židovských pracovných stredísk a na vydržiavanie židovských sociálnych inštitúcií.

Expozé II.

Zahraničné židovské sociálne organizácie doteraz Ústrední židov pomáhali v jej sociálnej činnosti aj materiálnymi prostriedkami.

Tieto podpory zo zahraničných prameňov boli v poslednom čase zastavené, pretože sa ukázalo, že doterajší spôsob ich upotrebenia sa pre nedostatok tuzemských židovských prostriedkov nedá uplatniť.

Prostriedky poskytnuté zahraničnými výbormi boli totiž doteraz použité prostredníctvom prevodov, a to tak, že židovskí záujemcovia vyplatili protihodnotu devíz v prospech Ústredne židov a okrem toho odviedli aj prirážky v slovenských korunách, ktoré určila Slovenská národná banka v dohode s ministerstvom vnútra. Týmto spôsobom sa však devízy nedostali do vlastníctva Slovenskej národnej banky.

Aj nateraz je možné o podporu požiadať a švajčiarske židovské sociálne organizácie sú v zásade pripravené poskytnúť židom, ktorí ešte na Slovensku zostávajú, pomoc v devízach.

Svoju ochotu švajčiarske organizácie podmieňujú iba tým, že svojou pomocou chcú týmto židom umožniť ďalší pobyt na Slovensku a že s protihodnotou poskytnutej podpory v slovenských korunách bude voľne nakladať slovenská židovská organizácia, t. j. Ústredňa židov.

Spoločnému životu slúži ústredná kuchyňa, pekárstvo, nemocnica, škola, škôlka, kúpeľňa a práčovňa, ako aj všetky pre táborový život potrebné opravárske dielne, ako krajčerstvo, obuvníctvo, holičstvo a kaderníctvo.

V jednom z týchto táborov (Sereď) zriadili po vyvlastnení židovských nemocníc na Slovensku jediná ústrednú nemocnicu pre celú krajinu, pričom poznamenávame, že nadriadené úrady benevolentne podporujú dôbe a účelu zodpovedajúce vybavenie tejto nemocnice.

Princípom týchto pracovných táborov je, že všetci ich práceschopní obyvatelia bez ohľadu na svoju kvalifikáciu a vek sú zapojení do pracovného procesu. Z toho, prirodzene, vyplýva, že v táboroch sú nevyhnutne zamestnaní tak kvalifikovaní, ako aj nekvalifikovaní pracovníci.

Kvalifikované pracovné sily sú združené v dielňach; vytvorili sa tri veľké a hlavné výrobné odvetvia:

Pracovný tábor Sereď: Veľké stavebné a nábytkárske stolárstvo so 164 stolármi. Je to už dnes jedno z najväčších a najvýkonnejších stolárstiev na Slovensku.

Pracovný tábor Nováky: Veľké konfekčné dielne. Zhotovujú predovšetkým uniformy pre žandárstvo a armádu, ale aj pánsku konfekciu pre jednotlivé obchodné domy.

Pracovný tábor Vyhně: Dielne na spracovanie koženého a textilného odpadu.

Okrem týchto hlavných odvetví sú v jednotlivých táboroch dielne na výrobu vedľajších produktov, ako napríklad: výroba hračiek, zámočníctvo, klampiarsstvo, natieračská dielňa, výroba betónových rúr, sietí, čiapok, pečiatok, gravírovanie, ďalej na poľnohospodárske činnosti a chov dobytka pre vlastnú potrebu tábora, a napokon stavbárske čaty, ktoré sa využívajú na stavebné práce mimo táborov. Vo všetkých dielňach sú však okrem odborných pracovníkov zamestnaní aj nekvalifikovaní pracovníci, pričom títo, ako aj v škole odrastená mládež sú remeselnícky preškolení, čím sa okrem užitočnej práce pre štát dosahuje produktívne preškolenie mládeže a obyvateľov tábora, ktorí sú vyradení z ich doterajších povolání. Časť nekvalifikovaných pracovníkov sa však uplatňuje pri stavebných prácach na dobudovaní táborov.

Súčasný stav rozdelenia práce v jednotlivých táboroch:

Pracovný tábor Sereď: Celkový počet obyvateľov je 600, z toho pracuje:

V stolárstve	165
Ako zámočníci a klampieri.....	15
Natierači	5
Výroba betónových rúr.....	15
Výroba sietí.....	45
Konfekcia.....	30
Výroba čiapok.....	18
Opravy pre potreby tábora.....	16
Kuchyňa, pekáreň, pracovňa.....	24
Stavebné práce.....	32
Stavebné práce mimo tábora.....	15
Záhradníctvo a poľnohospodárstvo.....	16
Vedenie, administratíva.....	13

Spolu pracuje

404 obyvateľov

Zvyšok, 96 obyvateľia, sú starci a školopovinné, resp. celkom malé deti.
Z toho vyplýva, že pracuje 67 % obyvateľov tábora.

Pracovný tábor Nováky: Celkový počet obyvateľov tábora je 900, z toho pracuje:

V konfekcii.....	200
Vo výrobe čiapok.....	12
Vo výrobe sietí	22
Ako zámočníci a klampiari.....	13
Stolári.....	8
Stavební robotníci.....	86
Poľnohospodárstvo, chod dobytku.....	44
Kuchyňa, pekárstvo, práčovňa.....	35
Opravárstvo pre potreby tábora.....	30
Vedenie a administratíva.....	18
Spolu.....	468

Zvyšok, 432 obyvateľov, sú práceneschopní rodinní príslušníci, starci a deti.

Pracuje teda 52 % obyvateľov tohto tábora.

Pracovný tábor Vyhne: Obyvateľov spolu 150, pracuje tu:

Pri spracovaní koženého a textilného odpadu.....	28
Výroba tovaru z povrazov.....	5
Pletenie.....	8
Kožušníctvo.....	4
Stavebné a pozemné práce.....	13
Kuchyňa a práčovňa.....	6
Vedenia a administratíva.....	4
Spolu pracuje.....	68

Zvyšok, 82 obyvateľov tábora, sú práceneschopní rodinní príslušníci, starci a deti.

Pracuje tu teda 46 % obyvateľov tábora.

Je vhodné ešte poznamenať, že pracovný tábor Vyhne predstavuje špeciálny prípad, lebo tu ide výlučne o emigrantov. Po zastavení subvencií zo zahraničia musela tento tábor financovať Ústredňa židov, čím sa jeho hospodárska situácia stala obzvlášť ťažkou a problematickou. V súčasnosti sa aj do tohto tábora zaraďujú tuzemskí práceneschopní židia.

Z horeuvedených čísel vyplýva táto

Rekapitulácia

Pracovný tábor	Sereď	Nováky	Vyhne
Celkový počet	600	900	150
Pracujúci	404	468	68
V percentách	67	52	46

Teda z celkove 1 650 obyvateľov táborov pracuje dovedna 940, t. j. 57 %.

Treba poznamenať, že vzhľadom na zámery tunajších úradov musí byť percento pracujúcich obyvateľov táborov vysoké. To však neznamená, že všetci títo pracujúci podávajú normálne dosahované výkony. Preto v pomere k životným nákladom je výnos z tejto práce malý a tábory sú pri ich vydržiavaní odkázané na väčšie podpory. Navyše, máme záujem predovšetkým na tom, aby sme v táboroch mohli umiestniť čím väčší počet Židov a pritom sa nemôžeme pozerat' v prvom rade na výnos z práce. So zväčšovaním týchto táborov vzrastá úloha finančnej podpory.

Dobudovanie táborov

Kapacitu táborov by bolo možné podstatne zvýšiť tak, aby v nich mohlo byť v najkratšom čase umiestnených až 5000 Židov. To by predpokladalo významné investície, na čo by bola nevyhnutná pomoc zahraničných organizácií.

Stavebné investície na vytvorenie nových ubikácií a dielni podľa už predložených plánov.....Ks 5 800 000,-

- vybavenie dielni potrebnými strojmi a náradím..... Ks 4 300 000,-
- obstaranie surovín a materiálu Ks 1 000 000,-

Yad Vashem, Jeruzalem, SM 36, mikrofilm JM 11 728.